

בית ברוך

ק"ש (כד) כדי לקרות ק"ש עם תפילין דוחה תפלה בצבור, כמו שפסק הרב בכלל כ' סימן ח' (מ"א). וכדי להתפלל עם הנה"ח עדיף מק"ש עם התפילין. אבל כדי להתפלל יותר מוקדם אף שמצותו בכך מ"מ אם אין זמן ק"ש עובר צריך לחכות על תפילין דהא גם תפלה בצבור אינו דוחה וכ"ש ק"ש עם תפילין שחמיר יותר. עיין כלל ח' ס"ק כ"ה ובהערה ובכלל י"ג סק"ב. *

קכה) יש מי שאומר דאפילו לאחר שקרא ק"ש עם התפילין אין לקרות

ק"ש ותפלה (ש"ט). כתב המ"ב: דבזמן קצר כזה בקל יכול ליוהר מהפחה ומהיסח הדעת והא דצריך שיהיו עליו בשעת ק"ש וכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. ואם לא נודמן לו אז תפילין או שהיה חולה מעיים בשעת מעשה כל היום זמנו ומחויב להניח עכ"פ כדי שלא יבטל יום אחד ממצות תפילין וזהו לכל אדם אבל אנשי מעשה נוהגין ללמוד אחר התפלה בתפילין אך יש ליוהר שלא לדבר בהם דברים בטלים דמלבד איסור דברים בטלים הוא בא ע"ז לידי היסח הדעת (מעשה רב), ע"כ.

הארה וחיות אלקות אלא שעי' המצוה יזכור לשעבוד לבו ומחשבתו לזה יביאנו להארות וחיות אלקות אלא דצריך להיות מוכן לזה דהיינו שלא במצב של שחוק וקלות ראש המונעים מהשלימות, ואדרבה העוסק בת"ת פטור מתפילין כל היום מלבד בזמן ק"ש ותפלה ל"א. והחיוב של זמן ק"ש ותפילה יותר מכל היום אין הטעם לפי שאז מוכן יותר להארת התפילין אלא לפי שיהא קבלת מלכות שמים שלימה במבואר בגמ' ל"ה משי"כ שם דהמניח תפילין במנחה עליו הכתוב אומר למה לי רוב זבחיכם, במכת"ר זצ"ל דהיינו בזה מאד על דמדה.

*) כתב הבי' וז"ל: והרי יונה כתב הפירוש הנכון כך הוא דעולא ס"ל ביון דהוא קורא וקשרתם לאות על ידך והיו לסטפות בין עיניך ואינו מניחם נמצא שמעיד שקר על עצמו דמה שאומר אינו אמת ואע"פ שעשה מצוה שיצא ידי ק"ש אפ"ה עבר עבירה מצד אחר שהעיד עדות שקר על עצמו ור"י ס"ל דאפילו דמצוה עצמה אינה נעשית שלימה כיון שלא

מפני הרמאים. והיאך זה משמע דאדרבה בשבוע להדיא להיפך. וגם גוף הפ"י בירושלמי זה דוחק גדול דמפני הרמאים אנו צבטל כמצוה חביבה, וי"א שחיובו כל היום. וכן משמע מהרמב"ם.

היוצא מזה האין שום חילוק בזה ולא נשתנו העתים לענין מצות תפילין, והכל לפי האדם ומצבו, ואפי' להמ"א הרי כתב רק "משמע קצת" משמע כמסתפק בדבר וגם לפ"י זה אין הכוונה שחז"ל ביטלו אלא דמטעם זה נהגו מעצמם בן ללא מיחו בידם חכמים.

והלום ראיתי לספר שלחן הסהור להג' מקמרגא הגרפס מחזק דכתב דעיקר החיוב של תפילין הוא רק כשמרגיש הארה וחיות אלקות, ולפ"י החיוב, רק בשעת תפלה דאז מרגיש הארה וחיות אלקות, ולפ"י ס"ל דבמשה"ז אין מצות תפילין כל היום, ומסתמך על המ"א הנ"ל ומביא רא"י מהאריז"ל, אבל אין זו דרך המוסקים אשר מפרסם אנו חיים, והיוסף מבואר בר"מ ורבינו יונה דעיקר מצות תפילין ניתנה לא למי שכבר מרגיש מקדם

בית ברוך

במלכה"מ). ויש חולקין על זה (שם בשם אות חיים ממונקאטש). ויש לחוש לדברי הח"ס. אבל מותר לקרות בשנים מקרא ואחד תרגום הפרשיות שנוכר בהם מצות תפילין (שם בשם בנין עולם). *

להוסיף ולא לגרוע, כמו שמצאנו בהרבה מקומות בגמ' תנא בתרא לספרי אתי.

לכן למעשה חלילה להקל בזה, אלא במקום אונס ממש כמו ש"כ הלבוש. ואולי גם הספרים דמביא שם (את"י) מירי בהכי אבל לא בזולת זה. ותימה רבה יש לי על מה דמביא שם מא"א מבוטשאטש דלא דוי עדות שקר אלא בעבר בל היום ולא הניח תפילין, דאם עבר כל היום רשע נמי מיקרי. ומה דמביא רא"י מט"ב, אינה רא"י כלל דשאני ט"ב דהוי כאונס, כיון דאינו מניח מתמת מנהג ישראל דכתורה היא, משא"כ אם אינו מניח בלא שום אונס או אפי' באונס קצת מתמת שדומה לו שעדיין אינו מוכן לקיים מצות תפילין, דאם הוא מוכן לק"ש זה מספיק גם לתפילין, א"מ לא דהומן קצר ועובר. ושמעתי שכן נהגים הצדיקים המוכרחים להתפלל מאוחר דקוראים קודם ק"ש עם התפילין.

(*) לפי דברי רבינו יונה הג"ל וכן משמע מהרא"ש והסור דמביא את שניהם שאין מחלוקת לדינא בין עולא לר"י. ואפשר לומר דעולא מוסיף דלמי הטעם של כאילו מעיד עדות שקר, אפילו אם כבר יצא ידי חובת ק"ש נמי אסור לקרות ק"ש בלא תפילין שהרי מה"ת מצות תפילין נהג כל היום. והוה הטעם של החתם סופר שלא היה קורא ק"ש בתפילין דר"ת, כמי שכתבנו בבית ברוך ואני מסתפק אם זה דוקא בקרא ק"ש בזמן ק"ש, אבל אם לא בזמן ק"ש לא. אי אפילו בזמן ק"ש אלא דמכחן מפורש שלא

ק"ש בלא תפילין לכן המניח תפילין דר"ת לא יקרא ק"ש אלא איזה מזמור. דהא נהגין דתפילין של רש"י עיקר ונמצא קורא ק"ש בלא תפילין (תלמודי חת"ס ומהר"ס שיק סי' ל' מובא

[1234567]

מאוצר החכמה

קבל עליו עול מלכות שמים דהר"ל כמי שמקריב תודה בלא מנחה כיון שקורא בלא קבלת מלכות שמים עכ"ל. ור"י דאמר קודם הרצה לקבל עליו וכו' הולך לשיטתו ואפשר דהוסיף בזה דגם תפלה בלא תפילין לא הוי עול מלכות שמים שלימה, ונפק"מ באם כבר קרא ק"ש א' דכולל גם תפלת המנחה. ואפשר דמשה"ה אמר שניהם זבח בלא מנחה ותודה בלא נסכים.

והנה מבואר דר"י בא להוסיף על עולא ולא לגרוע וזה בניגוד למה שראיתי במלכה"מ מה דמביא מאלפסי זוטא להרמ"ע מפאני דנפק"מ אי מנה תפילין לבתר הכי דק"ל מביא אדם זבתו היום ונסכיו מכאן ועד ימים והלכתא כר"י ע"כ. ומביא שם עוד דהבינו הכי, ואח"כ מביא מספר בני חיי למהר"ה אלגוני דחולק ע"ז דהא זה פשיטא דאם אינו מניח כלל תפילין דרשע נמי מיקרי [כעין מש"כ בהערה בכלל ח' ס"ק כ"א] וכתב דאף שמקריב הנסכים לאחר כמה ימים מ"מ אין אומרים שירה עליהם דכיון דעבר היום בטל השיר ונמצא שהקריב בלא שיר, וע"י בתו' ר"ה לי ד"ה נתקלקלו. ושוב מביא מספר נפש ח"י דמקיים הא דלעיל דמ"מ אם מקריב באותו יום שקיר הוי מצוה כתיקונה. וזה אינו מוכן דקורא ק"ש לאחר זמנו הרי כמקריב הנסכים למחר ולא באותו יום. ובכלל תימה רבה על הגאונים הג"ל שרוצים מדויק קל ללמוד חידוש בהלכה, בזמן שרבינו יונה אמר להיפך דר"י להוסיף בא ולא לגרוע. וכן מסתברא דדרכו של האחרון

בית ברוך

קבו) כתב הבה"ל: ומ"ע כתב בתשובה שתיקן להניחם שנית במנחה ובע"ש לא

להחמיר דאף דכתב הגר"א דמדינא צריך לומר כל ק"ש עם הצבור, אם אינו לבוש תפילין שלא יאמר רק פסוק ראשון לבד, ובן מצאתי בכפר מעורר ישנים אבל בשמו"ת אין להחמיר. ויש להחמיר כהח"ס דאפי' אם כבר יצא ק"ש לא יקרא רק פסוק ראשון בלבד אם אינו לבוש בתפילין.

ושו"ר בש"מ בסתיתה דמביא ממנהגי הח"ס (סימן ד' סעיף ג') דאם היה להח"ס ברית מילה בעש"ק והוכרח לסלק התפילין דר"ת, כשבא לבהמ"ד לגמור הפרשה לא הניחם מחדש, חוץ מפרשת בא ואתחנן ועקב, שלבשן עוד פעם (דרש"י או דר"ת, דלפי הג"ל מסתמא לבש דרש"י) משום ק"ש בלא תפילין והראה בזה דגם ס' קדש והיה כי יביאך בכלל זה ומקורו מהח"י (ס"י ת"צ) ובחזו"מ אין להתחיל קודם והקרבנם ע"כ. הרי מבואר דלא בג"ל ואין הח"ס סובר כהבנין יהושע.

ומה דמביא הש"מ שם י"א דהמניח תפילין בלא ק"ש הוי כמעיד עדות שקר, ז"א, ומה דמביא ראי' מהפמ"ג ומחז"ש דלפי' קורא ק"ש בתפילין דר"ת שלא יהא כמעיד עדות שקר, אין הטעם לפי דמניח תפילין בלא ק"ש אלא דחושש דעיקר של ר"ת ונמצא דבשעת שקרא ק"ש בדרש"י הוי כמעיד עדות שקר דקרא ק"ש בלא תפילין. וכן משמע כמהרי"ל המובא בכ"י אשר דבריהם נובעים ממנו. ומה דמביא שם שיש בזה פלוגתא ולימוד זכות על המקילין, לקרות ק"ש בלא תפילין אינו עיקר אלא כמוש"כ בהערה הקודמת. וגם הוא מסיק וכתב: וכבר נהגו כל גדולי ישראל לקרות ק"ש בביתם בתפילין ולתווך ולברך על התפילין בברכ"ג.

לצאת דאפי' מי שאומר מצות אין צריכות בחנה אינו יוצא ודינו כקורא בתורה, וכן יש להסתפק בקורא פרשה ק"ש כשקורא שמ"ת וכן בפרשת קדש והי' כי יביאך. ומהא זלא קרא הח"ס ק"ש ומכחן מפורש שלא לצאת לכאורה יש לנו לפשוט דאפי' בק"ש שאינו אלא כקורא בתורה גמי יש בו משום עדות שקר. והטעם כמו שנתבאר דבאמת מצות תפילין כל היום מה"ת לפי' כשמזכיר ענין תפילין הוי עדות שקר שהרי גם בקורא בתורה צריכין לתפ"ש היטב. מה שאפשר לקיים. אבל בפנים סתמתי בזה להקל בבנין יהושע. [ואף שבשמו"ת בנין יהושע מירי מקורא פרשת קדש והי' כי יביאך לפי שנשאל ע"ז אבל מלשוננו וכפי המובא בכה"ת ומלכה"מ משמע דאין חילוק בקורא שמ"ת בין ק"ש לפי' קדש]. ומהח"ס אין ראי' לזה ביון דאינו אלא כקורא בתורה הי' ניתא לי יותר טוב לומר איזה מזמור [וקשה לי מזמור ל"ל דהא הא דקורין ק"ש בתפילין דר"ת זה משום ספיקא שלא יהי' כקורא ק"ש בלא תפילין כמבואר בפוסקים]. והטעם י"ל דלא מיקרי עדות שקר אלא בקורא לשם עדות היינו קבלת עול מצות, וזה רק שייך בק"ש דרוצה לצאת ידי חובתו אף שיצא כבר.

וראה במ"ב סימן ס"ח סק"ח במצא צבור שקורין ק"ש שלא יכוין לשם ק"ש כיון שאין לו תפילין בראשו, משמע דגם באינו קורא כל הפרשה המזכיר את מצות תפילין ג"כ הוי עדות שקר, וזה ע"פ דברי רש"י בברכות י"ד ב', ובפי' שהבינו המעדני יו"ט, אבל הבי"ח והלבוש לא פירשו כן כחז"ל רש"י. ודברי המ"ב הג"ל אפשר לפרש דמירי בכל ק"ש, ועי' כה"ח ס"י כ"ה ס"ק כ"ז. וז"ל איהו למעשה נכון

בית ברוך

קצו) קטן היודע לשמור תפיליו בטהרה שלא יישן ושללא יפית בהם (הגה) ושללא ליכנס בהן לבית הכסא (רש"י פרק

יניחם (של"ה) ע"כ. ויניח תדר"ת במנחה (באה"ט). ונראה דיותר טוב להניח תפילין דרש"י. *

תורה כמו בכל מנחה וראיתי בכה"ח בסימן ב"ה ס"ק ק' בשם נגיד מצוה ועוד רבן יש לנהוג להניח תפילין במנחה דע"ש ואע"פ דמסיק שם דעיקר לא להניח אבל מאחר דגם בין גורי האריות לא שוים בזה שפיר ושפיר קומטא להכריע שכן להניח כדינא דגמרא, ומ"ש זה מכל הדברים דכ"ו דלא קיבל עליו שבת מותר בכל הדברים דיותר בחול, ואפילו אם גאמר דעיקר הוא דע"פ קבלה לא להניח, הרי הנגלה מכריע במקום דחולק על הקבלה. ובמ"א לא מצאתי לע"ע דבר זה אף שהוא רגיל להביא מהכחנות ומשל"ה וכפי הנראה דלא ס"ל גמי זה.

ונראה כיון דהשע"ת בסי' ל"ז סק"א תלוי זה בת"י שבת ויו"ט אי"כ לפני פלג המנחה לכו"ע מניחין [ואפשר כיון דה"י רגילים להתפלל מנחה לפני השקיעה והמנחה ה"י ביחד עם הקבלת שבת ומשום זה כתבו דלא להניח]. ושור"ר במלכה"מ בסימן ב"ט דכתב: ועיין שער הכחנות דמשעה חמישית ואילך מתחלת תוספות שבת ע"ש ע"כ. אין לפני שער הכחנות לברר אם מיירי שם לענין תפילין דזה תימה לפסור מתפילין משעה חמישית. ומביא שם מפתח הדביר הספרדי על הא דכתב שם המתבר דאין לברך אפילו כשחולצין ער"ש כהש"מ דאירי כשה"י מונחין עליו התפילין מתחילת היום דאז שרי להשהותן עליו עד בין השמשות אכן להניחם לצורך תפלת המנחה גם הוא יודה דלא יניחם. וזה תימה גדולה דמג"ל כל הני תילי תילין של הלכות דדוקא לענין לילה דהוי דרבנן יש חילוק זה. ובמק"א ראיתי דמביא שם

*) הבה"ל השמיט הא דכתב הבאה"ט דינות דר"ת במנחה, ומסתמא מעמו כיון דדעת הפוסקים דשל רש"י עיקר אי"כ יותר טוב שיניח במנחה תפילין דמקיים בהם בנזאי המצות ¹²³⁴⁵⁶⁷ עשה של תפילין וגקטינן דהלכה כהפוסקים מול המקובלים.

ובעיקר דבר זה דצריך להניח תפילין במנחה מובא בא"ר בשם הרמ"ע וכ"כ הברכ"י דרבים מיראי ד' נהגו להניחם גם במנחה ומנהג נכון. הוא וכן מביא הכה"ח משער הכחנות שהאריות"ל היה נזהר מאד לאומרה בטלית ותפילין, ותמיד אני מצטער דלמה לא ינהגו כן בכל בית ישראל דדבר זה לא מנהג טוב הוא בעלמא אלא מעיקר הד"ן, שהרי מצות תפילין כל היום כמוש"כ הרמב"ם בג"ל בסיק קכ"ב אלא משום דבצי גוף נקי לפיכך לא נזהגין כן אבל כיון דיש לו גוף נקי להחלה דבלא גוף נקי אסור להתפלל אי"כ נחשב גוף נקי גם לתפילין. גם אלו שרוצים להניח אין להם היכולת שרוצים להתפלל עם הצבור והוי יוהרא אם הצבור לא נזהג כן. ורק בתענית ראיתי באיזה מקומות דמניחים תפילין, ולו יש תילי בידי הייתי מנהיג להתפלל מנחה בטלית ותפילין.

ונהג דין זה דאין מניחין תפילין בע"ש וה"ה בערב יו"ט (שע"ת וכה"ח) תמוה לי דהא מצאנו בש"ס דגם בע"ש מצות תפילין נזהג כל היום. ועיין בשע"ת בסי' ל"ז סק"א בשם שו"ת שמש צדקה דליכא איסורא מדינא ואין מוחין בידם למי שרוצה להניחם. למח רק שאין מוחין ולמה לא יניחו לכתחלה כד"ן

בית ברוך

ע"כ. [ודעת בעל העיטור אשר המציין מציין ברמ"א ע"י בבה"ל דבאמת יש לו שיטה אחרת בגמ', זרמ"א בעצמו לא ס"ל כוותיה כמו שביאר הערוך השלחן. ולדינא כבר נתבאר בס"ק הקודם בשם המ"ב]. דיני שנת בר מצוה כתב הרב בכלל כ"ט סימן י' ובעיקר בכלל ס"ו סימן א'. דיני עוסק במצוה פטור מתפילין נתבאר בכלל ס"ח סימן ד'. קכט) וכתב הבה"ל: ויש לעיין אם יש לו ב' בנים אם חייב לקנות תפילין עבור כ"א או שיוצא במה שיחנך מתחלה לבנו האחד ואחר תפלתו יתנם לבנו השני וכן ביש לו בן אחד והוא משיג לשאול עבורו או שיתן לו את תפיליו לק"ש ותפלה בכל עת החינוך דהיינו עד שיעשה לאיש אם יוצא בזה דאפשר מה דנקט הברייתא [סוכה ד' מ"ג] אביו קונה לו תפילין היינו דוקא בזמנם שהיו מניחין תפילין כל היום ואין מצוי בזמנינו תדע דלא נקט כן בלולב. שוב מצאתי בב"ח שמשמע קצת כדברינו ויש לדחות ע"ש וצ"ע, ע"כ. [ובמלכה"מ מביא סמוכין דאינו מחויב מהתו' ערכין דף ב' ב' ובהג' מהר"ם טויבש שבש"ס ווילנא ולא עיינתי במקור].

קל) חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב להניח תפילין אבל אינו שומע ואינו מדבר אין מוחין בידו מלהניחם אם רוצה, (מ"ב בשם הבה"ט). ונראה דדוקא אם ברור שיש לו דעת

לזלזל הגזול) חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו, (ש"ע) וצריך לחנכו במצות הנחתן וכן ללמדו הדינים הנצרכים לזה וקודם לכן אין רשאי להניח תפילין ולא חינוך הוא, (מ"ב). וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד וכן נהגו ואין לשנות, (רמ"א). ובן י"ג שנים ויום א' מניח אפילו אם לא הביא ב' שערות, (מ"ב בשם הפמ"ג). וקודם לכן אין מניחו ללבוש תפילין אפילו אם ירצה דבודאי אין יודע לשמור תפילין (מ"ב). ועכשיו נהגו להניח ב' או ג' חדשים קודם הזמן, (מ"ב בשם מ"א). וכן כתב הרב בסימן ס"ו סימן ב'. והבה"ל מביא דברי הפמ"ג דמצד לפסוק כדברי הב"ח דעכ"פ קטן בן י"ב שנה הלומד תלמוד ומבין יכול להניח תפילין דעליו בודאי יוכל לסמוך דידוע לשמור עצמו מהדברים הנזכר בסמוך ע"כ.

קכח) וכתוב בערוך השלחן: ועכשיו מתחילין בחודש קודם ויש שאין מתחילין כלל מקודם והא דכתב הרמ"א וכן נהגו להניח בי"ג שנים ויום אחד דהיינו אפי' לדעת הש"ע דקטן היודע לשמור תפילין חייב זה היה בזמן התלמוד שהיו פרושים חריזים אבל עכשיו א"א לסמוך על שום קטן כשהוא קודם י"ג שנה והלואי שיהיו בקדושת תפילין בהיותם בני י"ג ודע דמורגל בפי ההמון שיתום יתחיל בשנה קודם להניח תפילין ולא ידעתי שום טעם לזה ולא נכון לנהוג כן מטעם שבארנו.

[אוצר החכמה]

נתבאר דמותר ומצוה להניח תפילין כל היום, איבעית אימא דגם האריגיל מודה לזה ואביא דאנן נקטינן דכשהנגלה חולק קל הנסתר הלכה כהנגלה.

לחלק בין מניח כל היום למניח רק בשעת ק"ש ותפלה [ובעת לא מצאתיו] וגם זה תימה דאין לנו שתי חורות למניח כל היום ולמניח רק בשעת ק"ש ותפלה. ולדינא כבר

כדינו. ומ"מ מי שיש לו חולי מעיים או ביום ששתה משקה המשלשל, אסור להחמיר ולהניח, כן כתב ה'מגן אברהם'. וכתשובות ס"ע סי' ס' לא כתב כן (ועי' בהל' סוכה, כלל קס"ג סי' י"א בנ"א). וחולה שדעתו מיושבת עליו, חייב. ואם לאו, פטור (סי' ל"ח במ"א). ודין חתן ושושביניו מבואר ב'חכמת אדם' סוף 'שער בית הנשים'.

[א"ח"ח 1234567]

בית כרוך

לכאורה פשוט דאם אי אפשר באופן אחר דמותר ובלבד שיכוון לבו ליראת שמים].

קלה) סומא חייב בתפילין (כה"ח בשם פת"י ופת"ע) [דלא כהג' המובא באשכול והאשכול דחה דבריו והנחל אשכול מפרש דר"ל כל היום]. נשים ועבדים פטורים מתפילין מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא (ש"ע) דאע"פ דקיי"ל דלילה זמן תפילין מ"מ שבת ויר"ט לאו זמן תפילין. ואם הנשים רוצין להחמיר על עצמן מוחין בידם (רמ"א מכ"ב). וכתב המ"ב: עיין בפמ"ג שה"ה לענין עבדים ועיין בספר תוספות שבת שכתב בהדיא להיפך ועיין בספר תוספות ירושלים ע"כ. ובאשכול הל' תפילין סימן ל' מבואר שבחולי מעיים ונשים ועבדים שפטורים מוחין בידם וטומטום ואגדווגינוס חייבין בתפילין מספק ככל המצות (פמ"ג מ"ב). [מה שנשים אין רשאים להחמיר על עצמן אין הטעם כמוש"כ המ"ב שאינן זריזות להזהר דלמה נאמר כן. אלא כיון דפטורות מן הדין לא שייך בזה חומרא דמביא לידי קולא, ובוה יתא גיחא הרבה דברים מה שהמלכה"מ מביא דעמדו בספרים על זה].

קלו) המניח תפילין צריך ליהדר מהרהור תאזת אשה (ש"ע) ואם אי"א בלא הרהורים מוטב שלא להניחם (רמ"א כ"ב וא"ח). ומ"מ יראה בכל היכולת לכופ את עצמו

לשמור על קדושת תפילין, דאם לאו מוחין בידו.

קלא) אסור להחמיר ולהניח — משום דאין זה גוף נקי. ואפילו אין לו צער, (רמ"א). ואפילו אם תולך בשווקים וברחובות פטור ואסור לו להחמיר על עצמו בזה אלא בשעת ק"ש ותפלה אם יודע שיוכל להעמיד א"ע בגוף נקי, (מ"ב בשם המ"א). בכלל ג' סימן ל"ד נתבאר הדין במי שאינו יכול להתפלל בלא הפחה הנזכר כאן בש"ע מה הדין לענין ק"ש ותפלה.

קלכ) ואם לאו פטור — שמא מתוך הצער יסיח דעתו מהם (פרישה מ"ב) ואם רוצה להחמיר על עצמו רשאי, (פמ"ג מ"ב).

קלג) וכן המצטער (ש"ע) אפילו מפני הצינה (מ"א מ"ב) והא דפטור מיירי בא"א לו ליישב דעתו אבל אם אפשר לו חייב ליישב דעתו ולהניח (ב"ח מ"א והגר"א ושי"א דלא כהפמ"ג, מ"ב).

קלד) כתב המ"ב: מי שלבו ערום דהיינו שהולך עם מכנסים לבד ולמעלה הוא ערום [ואין בכלל זה מה שבית הצואר פתוח] לא יניח תפילין (מ"א מס"ח, ופמ"ג) אף דלברך רשאי כיון שערומו מכוסה כדמוכח בסימן ע"ד אפ"ה אין נכון שיהא מגולה לבו ויניח תפילין ע"כ. [היינו משום דבתפילין צריך שיכוון לבו ליראת שמים, וזה מורה ההיסך,

יט אבל, ביום ראשון אפילו אחר הקבורה, אסור בתפילין מפני שנקרא 'פאר', ואכל מעולל באפר. ונראה לי דאם אינו יום המיתה, יניח בלא

בית ברוך

עד אחר הנץ, (מ"ב). זהא דמניח מכאן ואילך אע"ג דמצטער באבלו ומצטער פטור כמו שיתבאר זהו בצער דממילא אבל בצער הזה מחויב להתאמץ ולהסיח צערו בעת הנחתם, (ערוך השלחן מגמ' סוכה כ"ה:).

קלח) יניח בלא ברכה — והמ"ב פוסק דאסור להניח תפילין אפילו ביום שנקבר שאינו יום המיתה כיון שהוא יום ראשון לאבילות ולמנחמים (ט"ז וא"ר ודגמ"ר ביו"ד סי' שפ"ח ודה"ח וכן הסכים בשט"ח דלא כמהריט"ן) וע"כ אפילו אם נקבר בלילה לא יניח תפילין ביום (א"ר והרה"ח ועוד) (**). ובהג' מהרש"ם כ' דבמת בשבת ונקבר ביום א' לכו"ע אינו מניח תפילין דהכא כולם פנים חדשות שהרי

ולמשוך הלב ליראת שמים כדי להסיח הדעת מדברי הבאי המזיקים לגוף ולנפש ולפנות הלב לקבל עליו עול מלכות שמים בקדושה (ב"י מ"ב). בעל קרי חייב בתפילין, ומותר להניחן קודם כבילה. *

סימן יט קלז) אבל ביום ראשון — דכתיב ואחריתה כיום מר ש"מ דעיקר מרידות הוא יום ראשון, (מ"ב) ומכאן ואילך חייב אפילו באו פנים חדשות (ש"ע) לנחם אותו ומסקי האחרונים (מ"א ופמ"ג) דאין להניח בפניהם תפילין עד שילכו להם אלא דאין חולץ אם הניח קודם שבאו פנים חדשות, ויש פוסקים (יו"ד סימן שפ"ח) דביום ב' אין להניח קודם הנץ ע"כ מהנכון להמתין מלהניח

בפיר"ה ובחי' הריטב"א שם. והא"ח להר"א מלוגיל מביא כן בשם הרי"י והב"י האשכול.

(*) ראיתי בשו"ע יביע אומר דמביא משו"ת דברי יעקב סי' פ"ה דמשיב על הכרעת הרב דמניח בלא ברכה דבוראי דאם לא היה איסור לאכל להניח תפילין, אלא שאנו מסופקים אם חייב אי פטור י"ל שינוח מספק בלא ברכה אבל בנ"ד כיון שיש איסור לאכל להניח תפילין, מאי אולמיה חשש ברכה שא"צ, מולול הנחת תפילין לאכל, ולכן יש לחייבו גם בברכה כנ"ל ברור, אכ"ד. אמנם שם ביביע אומר דחה שפיר השגת הג"ל ומקיים דברי הרב דלענין ברכה שא"צ התמירו יותר, וגם י"א דהוי מה"ת וכן בספק מ"ע קי"ל שאינו מברך מספק וכדעת הרמב"ם וכמו שפסק הש"ע ביור"ד סי' רס"ה ס"ג, לכן לענין ברכה דרבנן יש

(*) המהרש"ם בהג' על הש"ע מביא בשם שו"ת בשמים ראש שבעל קרי אסור בתפילין גם עכשיו. ונבדו שלטי"א המו"ל כבר הרגיש בזה וכתב: אין כחנת אדמו"ר ז"ל אלא לציון דברי הבשר אבל להלכה ודאי מותר בתפילין לאחר שקינח הטינוף ונוסל ידיו וגמ' מפורשת היא בסוכה כ"ו ב' וכו' וכ"כ כל הראשונים להלכה וכו'. ובספר דברי האגרת על אגרת התשובה לרי"י ז"ל אות ה' על הא דכתב הרי"י ובעל קרי אינו חייב כבילה כדי להניח, כבר הודגש שם דפשוט בפוסקים ובעל קרי מותר בתפילין ולא הובא כלל בב"י ובש"ע דעה לאיסור ועיין במ"ב סימן מ' ס"ק ט"ו דכתב במירוש בשם הע"ט דמותר ובעט"ז שם הוא בשם הביי וכו' שם נקט כן במשיטות וכתב דכן משמע מהגמ' סוכה כ"ו ב' וכו'.

ברכה (ומה שכתב ה"י א"י מוכרח ד"ל דנקבר באותו יום). ואם מת בחול המועד, מניח תפילין (מ"א סימן תקמ"ח סק"ה). וכן אם מת ביום-טוב, מניח באסרו חג (א"ר). ודין אונן ואכל בקריאת שמע ותפלה, מבואר הכל ב'חכמת אדם' (מלל קס"ט).

בית ברוך

ביו"ט שני יניח תפילין באסרו חג דיו"ט שני עולה למנין ^{אוצר חכמה} שבעה ויום שאחר המועד יחשב לשני, (מ"ב). קמא) אם שמע שמועה קרובה [דהיינו בתוך שלשים אפילו ביום ל' עצמו] ג"כ דינו כיום הקבורה ולכן אפילו אם שמע בלילה לא יניח תפילין ביום ואפילו בא לו שמועה קרובה כשכבר הניח תפילין והתחיל להתפלל חולצן (מ"ב).

קמב) ואם שמע שמועה רחוקה דהיינו לאחר שלשים שאין האבילות רק שעה אחת מותר להניח תפילין וכ"ש שא"צ לחלצן וע"כ אם בא לו השמועה באמצע פסוקי דזמרה וכו"ג לא יחלוץ התפילין רק יחלוץ מנעליו משום אבילות ואם

בשבת לא נוחמוהו. [ומביא שם דבעל המשמרת שלום הראה לו דבמעבר יבוק שפת אמת שראה יתידים מניחין תפילין גם ביום א' של אבילות, ודע דכתב זה רק לשם חידוש כדרכו אבל ח"ו מלנהוג כן למעשה כנגד החז"ל הקדושים ומלכה"מ כבר דן בדבריו]. קלט) ואם מת בחוה"מ מניח תפילין — והפמ"ג בסימן ע"א מפסק בזה דמ"מ יום מ"ר הוא לו היום הראשון ועכ"פ צריך ליוהר שלא לברך עליהן ובלא"ה המנהג שלא לברך על תפילין בחוה"מ (מ"ב). וכן לאחר המועד מניח תפילין אף שהוא יום ראשון לאבילות מ"מ כבר נחמוהו מנחמים במועד (מ"ב). קמ) מניח באסרו חג — כלומר שנקבר

1234567

בירושלם משנים קדמוניות, וכן בשו"ת מנחת אליעזר ח"ב האריך בזה לחייבו בתפילין שכן המנהג בעירו מדור שלפניו, וכן העיד בשו"ת לבושי מרכי, וכן ה"י המנהג בק"ק ערלי ע"פ הוראת מהר"ש סופר, וכן פסקו הנחל אשכול ובשי"ת תורת יקותיאל ובשו"ת מהרש"א אלפנדי ומסיק דהרצ"ה לסמוך ע"ד רוב האחרונים דס"ל שאין לאכל להניח תפילין ביום קבורה אף שאינו יום המיתה בודאי שיש לו על מי לסמוך מ"מ הבא לימלך מורים לו שראוי להניחם אחר הקבורה בלי ברכה ומיהו טוב שלא יניחם בפתחסיא לעין כל. ולענין אם המיתה ביום שבת מסיק ג"כ כמוש"כ בשם המהרש"ם דלא יניח ביום ראשון עד יום שני לאחר נתינת.

לחוש לרוב האחרונים דפטור מתפילין משא"כ לעיקר המצוה דהיי מה"ת.

ודן שם בעיקר דיני של הרב ומסיק דאע"פ דרוב האחרונים ס"ל שאין להניח ביום הקבורה וכמו שפסק המ"ב המוכא בפנים, מ"מ מביא שם מהרבה שו"ת דצריך להניחם וכדברי מהר"ט"ץ דפסק כחתייה הרב, כיון דיום הקבורה אינו אלא מדרבנן לפי אינו דוחה מצות תפילין דהיי דאוריתא, ואע"פ דשמועה קרובה דהיי דרבנן נמי פטור כמבואר בסיק קמ"א, שאני התם דיש בו מרירות הרבה ספי מיום הקבורה שאינו יום המיתה.

ומביא וכדברי הרב פסק ג"כ תנאון מקאחנא בספר באר יצחק חיו"ד סי' ל"ב, ומביא שם מהרבה ספרים דכן ה"י המנהג

ב. תפילין שהיו בחזקת כשרות, אין חייב לבדקן לעולם. ומכל מקום נכון לבדקן, ונכון לבדקן פעמים בשבע שנים. ואם נפלו למים או שמונחים במקום לח, צריכין בדיקה תיכף. ואם אין לו מי שיוכל לבדוק ולחזור ולתפור, יניחם כך בלא בדיקה (סימן נ"ט סעיף י'). ונראה לי בנפלו למים וכיוצא בו, יניחם בלא ברכה עד שיבדוק, והכל לפי הענין. ואם אינו מניחן אלא לפרקים, צריכים בדיקה פעמים בשבע שנים, שמא נתעפשו.

כא. אסור לשנות מקדושה חמורה לקדושה שהיא קלה ממנה. ולכן אסור ליקח רצועה משל ראש לתת בשל יד, אם כבר היתה בשל ראש. אבל

בית ברוך

הפמ"ג כיון דלא שייך אוקמיה אחזקה כה"ג.

קמו) אלא לפרקים — שיעורן דפרקים לא נתבאר ומ"מ נראה כיון דהטעם דהשטיחה והאזיר מועיל שלא להתעפש לזה אין גבול דפרקים כי אם בהנחה בלי שטיחת לאזיר זמן הראוי להתעפש, ובהנחתן בכל יום זמן מועט אין חשש לבדוק מדינא אע"פ שאינו הולך בהם כל היום כמו בימי חז"ל (א"א מבוסשאטש).

קמו) צריכין בדיקה פעמים וכו' — וגם כאן הדין דאם אין לו מי שיוכל לבדוק ולחזור ולתפור יניחם כך בלא בדיקה (רמ"א בשם ב"י בשם א"ח). וכתב המ"ב: ולענין ברכה משמע מהרב דצריך לברך והטעם נראה משום דלא ראינו עליהן ריעותא ברורה משא"כ בנשרו במים או שנתקלקל העור וכנ"ל ולמעשה צ"ע. המוצא תפילין מושלכין בגניזה בלא רצועות ופתוחים יש לחוש שיש להם פסול נסתר אבל אם מצאן דרך היטחו בכיסן ליכא למיחש, ע"כ.

סימן כא קמו) אסור לשנות — ולכן אסור לשנות תפילין של ראש לעשות

ע"י השמועה בא לידי כפי צריך לחלצן כדמוכח מיו"ד סי' שפ"ח ס"ב וסי' ת"ב בש"ך סק"ב (מ"ב).

סימן כ קמו) אין חייב לבדקן — כתב המ"ב: שכל זמן שחיפויין שלם הרי הן בחזקתן מן הדין ואין חוששין שמא נמתקה אות מתוכה או ניקבה, (רמב"ם ב"י) ע"כ. וכתב הערוך השלחן: אבל בזמנינו ידוע שהדיו שלנו במשך איה שנים נקפצים מעל הקלף ולכן האידנא ג"ל דמדינא צריכים לבדוק אותם באיה זמן וכן יש לנהוג, ע"כ.

קמו) וס"מ נכון לבדקן — מפני שמתקלקלין מפני הזיעה, (מ"ב בשם המ"א). ומנהג החרדים לדבר ה' בודקין התפילין והמזוזות בכל חדש אלול (מ"א בסי' תקפ"א).

קמו) ואם אין לו מי שיוכל וכו' — סגי או באין יודע לבדוק אפילו יודע לתפור או יודע לתפור ואין יודע לבדוק יניחם כך (מטה יהודה). בנפלו למים וכו' — וכן אם נקרע חיטוי הבתים צריכין בדיקה תיכף שמא נמתק וכתב או נתקלקל, (מ"ב בשם הב"ח). יניחם בלא ברכה — וכן פסק מ"ב בשם

בית ברוך

ויש לו רצועות מיותרות משל ראש גראה דגמי אמרינן דאסור לשנות ויבטל ממצות תשיי. *)
קמט) וכתב הבה"ל: וכיש ליקח מהשיר איזה פרשה ליתן בשיי דאסור ואם נמצא איזה פסול בפרשה אחת אם מותר ליקח מהפרשה שלפניה לתגם בשיי תלוי בזה אם הפסול הוא מחמת שלא היה כתוב

של יד והטעם דאסור לשנות מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה (שייט) וכתב הבה"ל: דהפמ"ג מצדד לומר דהוא דין דאורייתא וכן בתשובת משכנות יעקב סימן נ"ה הביא ראיה מהירושלמי דהוא דאורייתא ע"כ. אין לשנות אפילו אין לו שיי ויש לו ב' של ראש (מ"ב בשט הנ"א) ובאין לו רצועות לשל יד

ואמינא סעמא ידיי דכי אמרינן דבמקום ביטול מצוה ליג רבנן דהו דוקא בניזיה השיך לביטול מצוה זו כעין דתנן בריש ברכות לענין עד חצות אבל בתקנת חז"ל הכולל הרבה ענינים כמו בנידון דמשום קושים שיש בהם מעילה נתנו רבנן על כל תשמישי קדושה דין קדשים לענין זה שיהא אסור להורידן מקדושתן, לפי אפי' במס' ביטול מצוה נמי ויש כח לחכמים במקום שב ואל תעשה [במקור הלכה ע"מ שבת שבת ח"א סימן י"ט הארכנו בסידור זה]. וראיתי בשלחן מלכים ג' ס"ק קצ"ה דמחזק נמי שיטת הגרש"ז דבזה יהא גיחא הרבה קושיות שנתקשו בזה האחרונים ומסיק נמי דאע"פ דהוא דרבנן העמידו דבריהם בשב ואל תעשה.

אני מעתיק כמה דינים משלחן מלכים בלי העיון היטב במקור: הורדה לפי שעה יש אוסרים (כ"ח) ויש מסתפקים (מהרש"ל במג"א סי' קנ"ד ס"ק י"ד). והורדה לפי שעה לצורך העלאה מותר (קרו לרוד).
ואם אינו ראוי לקדושה חמורה מוטב להורידו לקדושה קלה מלגיונו (טריז סי' קנ"ד ס"ק ד'). ותשובת תועפות ראם ופרשת מרדכי וגא"י ובי"צ ומהרש"ם (ח"ב סי' קכ"ב יח"ד סימן ז'). ודוקא בתשמישי קדושה כארון ומטתח אבל קדושה עצמה כספר

*) והנה לכאורה דין זה באין לו דיבטל ממצות תפילין ולא יעבור על הדין דמעלין בקודש תלוי אם זה מה"ת או לא, ואין נקטינן בעיקר דהוא מה"ת, וכן השי"מ בס"ק קצ"ה מביא הכי בשם שו"ת דהבינו הכי, ולפי' לפי מש"כ בשו"ת קרן לדוד דהתשמישי קדושה כגון רצועות לבי"ע אינו אלא מדרבנן ומביאו נמי השי"מ ובשם ארעא דרבנן ועוד, במקום ביטול מצוה לא גזרו רבנן, ויש לצרף דגם כמה אחרונים המובא שם ס"ל דגם בגוף הקדושה הנלמד במנחות צ"ט דמעלין בקודש אינו אלא אסמכתא. ויש אומרים דבקדושת מזבח ובדק הבית דמועלין בהן הוי מה"ת ושאר קדושות אינו אלא מדרבנן וכפי הנראה דזו היא שיטת הגרש"ז המובא בבית ברוך ס"ק ק"צ, וא"כ לכה"פ ברצועות נקטינן הכי, ובשעת הדחק מותר.

אבל מדברי הגרש"ז המובא בס"ק ק"צ לא נראה הכי ואין זה תלוי בזה, דאפי' אם אינו אלא מדרבנן מ"מ אסור גם בשעת הדחק, והיינו אפי' במקום ביטול המצוה ובדברי הגרש"ז נראה עיקר, ובפרט שלע"ע לא ראיתי מי החולקים עליו בזה שיהא מותר בשעת הדחק, ומסתמך דבריו משמע דגם בתשמישי קדושה הוא בן, וכן מסתברא שהרי לפי דבריו אין תבדל בין גוף הקדושה לתשמישי קדושה ושניהם אינו אלא מדרבנן.

בהזמנה לבד לא מתסרא. אבל משל יד, מותר ליתנה בשל ראש, דשל ראש

בית ברוך

יותר מותר (מובא במלכה"מ) [והפ"ת העיר מדעת עצמו ממגילה כ"ז דבמטפחת של ס"ת אסור לגלול ס"ת אחרת. והנה מה דמבואר בס"ק ק"ג דמותר ליתן הפרשיות מש"י לש"ר אפילו בישנים וכן הרצועות, מותר גם לכתחלה בכל גווי כיון דמעלהו בקדושה ובש"מ בס"ק ר"ה מביא דרך בדיעבד וזה תימא].

קנב) אבל בהזמנה לבד לא מיתפרא — כלומר שעדיין לא הניחם. כתב הבה"ל: רצועה חדשה שנתנה בתוך תפילין ישנים לכאורה לא הוי זה ג"כ כ"א הזמנה עדיין ושרי לשנותה דלא נקראה בשם תשמיש קדושה כ"א כשהניחה פ"א על הראש ומסיק דלמעשה צ"ע, [ועי' בסמוך].

קנב) מה דכתב הרב "אם כבר הי' בש"ר" ר"ל שכבר הניחם אדם ולא דוקא הבעלים אלא ה"ה אם הניחם אדם אחר בלא דעת הבעלים גמי אסור (מלכה"מ בשם אורח לחיים וכן משמע מהגר"ז בסעי' ב' ופלא מה שמדייק איפכא מהגר"ז. ופשטות לשון הרב דכתב "אם כבר היתה בש"ר" משמע דאפילו אם לא הניחם לאחר שקשר הרצועות כיון דהבתים עצמם ישינים וזה דלא כבה"ל בס"ק הקדמם אבל מסתברא כבה"ל).

מתחלה איזה אות כדין. או שאר פסול אחר שהוא פסול מעיקרא אי"כ הפרשיות והאחרות והרצועות עדיין הם בכלל חדשים ואם הפסול נעשה מחמת יושנן או שאר קלקול שנתהוה אח"כ כבר חלה עליהם קדושה החמורה ואסור לשנותם ע"כ. ^{א"כ ה"ה חסד} קנ) כתב הש"ע: אם היו חדשים שעדיין לא הניחם מותר לשנות אפילו משל ראש לשל יד שתולה עליהם מכסה עור אחד ונראים כבית אחד ע"כ. אף שהם כתובים על ד' קלפים ומונחים בד' בתים מבפנים אין בכך כלום ומשל יד לשל ראש דמותר אפילו ישנים מותר גם הפרשיות (מ"ב).

קנא) הקסת הסופר (בטימן כ"ה טעיף ד') מביא בשם אור זרוע בשם מורו ר' שמחה דדוקא טולה על אחת מהן שמכניס ד' בתים בבית אחד אבל להוציא הפרשיות מן הבתים ולהכניסן בבית לא דאפילו למ"ד מתירין מבגד לבגד ה"מ תשמישי מצוה אבל תשמישי קדושה לא. ע"כ. ומובא זה בספר לחם שלמה (להגאון נשנולוי) ולאחר שהאריך מסיק: דו"ב דשרי ליקח הפרשיות מבית חדש ש"ר וליתן בש"י אבל מש"ר שלבש כבר לש"ר אחר או מש"י שלבש כבר לש"י אחר אסור ואם רוצה ליתן הפרשיות בבתים יותר יפים או כשרים

ואף בתשמישי קדושה כל שאינו ברור שאיננו ראוי עוד לקדושה חמורה ויש ספק שמא יוכלו עוד להשתמש בו אין להחזיר להוריו — לקדושה קלה (בכור שור מגילה כ"ז ומש"ז סי' קנ"ד וש"ח הנ"ל).

תורה ותפילין, אף באינו ראוי לחמורה אין מורידין ועל כן ס"ת שכלת אין עושין ממנה מזוזה וקדושת הגוף לא מקצה ובדי (סמ"ג סי' קנ"ג ותשובה מאהבא ובית שערים ועי' ש"ח מאות מ' כלל קצ"ד).